

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПРОМИСЛОВОСТІ

Наукові праці МАУП, 2010, вип. 2(25), с. 67–71

Розглянуто основні підходи практичного застосування методологічних основ облікової політики підприємств. Висвітлено деякі критерії організації інформаційних підходів для прийняття рішень менеджерів з управління бізнесу. Подано пропозиції поліпшення методики самоорганізації обліку до вимог користувачів інформації відповідних сторін діяльності підприємства.

Розвиток міжнародних економічних відносин в Україні вимагає особливого підходу до пізнання взаємовідносин, до вивчення причин і наслідків соціально-економічних процесів, які відбувалися в українському суспільстві впродовж багатьох століть.

Відповідно, особлива значущість полягає в методиці організації фінансового обліку як у підприємств територіального промислового сектору, так і в державно-галузевому плані.

Для оптимального функціонування кожного підприємства необхідна інформація, яку надає система бухгалтерського фінансового обліку. Різноманітна інформація необхідна не лише керівництву і внутрішнім користувачам, а й зовнішнім, оскільки у них виникає інтерес до діяльності підприємства та його результатів.

Актуальність тематики таких досліджень у сучасних умовах трансформації бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів посилюється через орієнтацію обліку на прийняття управлінських рішень менеджерами підприємств.

Теоретичні основи в цьому напрямі подають у своїх працях учені України: Н. М. Ткаченко, С. Ф. Голов, Ф. Ф. Бутинець, Є. В. Мних, Р. Л. Хомяк, Г. В. Нашкерська, А. Г. Загородній, Л. В. Нападовська, М. С. Пушкар та ін.

Постійний пошук шляхів взаємного врегулювання економічних категорій світового обліку та формування облікової свідомості підприємництва в Україні потребують ґрунтовного управлінського ресурсу за галузевим спрямуванням бізнесу.

Сама економіка (метод господарювання), особливо в умовах ринку, має двоїстий характер.

З одного боку — це обмін товару на товар (продукт праці на продукт праці), а з другого — це зміна власника товару, тобто перехід права власності від одного власника (продавця) до іншого (покупця). Результати господарювання за день, місяць, рік і т. д. виражаються в системі бухгалтерського обліку, який виробив балансовий метод урахування різних форм господарювання, через двоїстість розрахунків, а саме — статика економіки виражається термінами “Активи” і “Пасиви”, а рух змін (динаміка) господарських актів термінами — “Дебет” і “Кредит” [1, 185].

Відомо, що пізнання відображає реальну дійсність через матеріально-практичну діяльність. Відповідно, постає необхідність дослідження вагомих факторів застосування методологічних основ обліку як процесу пізнання об’єктивної реальності, що потрапили в коло практичної сфери діяльності відповідної галузі.

Організовуючи самостійну систему облікових правовідносин необхідно пам’ятати, що саме методологічні основи фінансового обліку галузі економіки сприятимуть рівноправності всіх форм власності, свободи виробника, його творчої ініціативи на базі справедливості і взаємовигоди з розкриттям достовірної, зіставимої інформації з відображенням реального стану діяльності, а не навіяного й викривленого.

Для пізнання нинішнього стану промисловості необхідно враховувати історико-політичні процеси, які значною мірою впливають на розвиток економіки. Розгляд і пізнання галузей економіки України на основі об’єктивних чинників переконливо показує, що сьогоденні інфляційні явища

є наслідком суб'єктивних впливів. Нейтралізація суб'єктивного чинника і створення сприятливих умов впливу об'єктивних чинників неодмінно позитивно вплине на економіку в цілому.

Тільки системний підхід до вивчення найкращих аспектів організації обліку в зарубіжних країнах для практичного впровадження їх в Україні дасть можливість забезпечити належне функціонування бухгалтерії — основи управління підприємством, бізнесом [2, 10].

З формуванням української держави виникла проблема створення незалежної економічної системи України, яка ґрунтувалася б на об'єктивній науковій основі. Питання розробки відповідної економічної теорії для умов України, використання теоретичного досвіду розвинених країн світу, практики вдосконалення структури господарства, політики інвестицій, проведення незалежних реформ у системі відносин власності потребують злагодженої нормативно-облікової правової основи в державі.

Правовий господарський порядок у галузях промисловості України формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визнання України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Країна здійснює управління державним сектором економіки відповідно до засад внутрішньої і зовнішньої політики. Підприємницька діяльність у галузях промисловості здійснюється підприємствами, які мають різні форми власності (одноосібна, приватна, колективна) та інші різноманітні підприємства галузей економіки. Розпочинаючи свою господарську діяльність, будь-яке промислове підприємство потребує власних джерел її фінансування.

В основному за кордоном поширені три основні форми організації бізнесу: власне діло, товариство і корпорація. Власне діло повністю належить одній особі і не потребує при створенні реєстрації або дозволу жодної державної установи. Власне діло — найдавніша форма бізнесу і найпоширеніша у сфері послуг, роздрібної торгівлі. Важливою перевагою бізнесу є простота обліку та звітності.

Водночас у товариствах облік ведеться окремо від обліку інших справ його власників-партнерів.

Маючи "юридичну особливість", корпорація повністю відокремлюється від своїх власників.

Із переходом України до ринкових умов господарювання змінюються форми ведення господарської діяльності, суб'єктам господарювання надані широкі права і можливості в реалізації власних економічних інтересів, виборі способів організації виробництва, збуту продукції. Відповідно до цього змінюються і постійно вдосконалюються підходи до організації облікової політики галузей економіки.

Усі суб'єкти господарювання зобов'язані здійснювати первинний (оперативний) та бухгалтерський облік результатів своєї роботи, а також надавати фінансову звітність та статистичну інформацію щодо своєї господарської діяльності.

Бухгалтерський облік ґрунтується на дотриманні процесу ведення документації, як підтвердження факту здійснення операцій, а також забезпечення методичних вимог нормативно-правового поля діяльності. У свою чергу організація обліку на підприємстві вимагає й особистого підходу до організації облікової політики.

Фінансові менеджери не можуть працювати без бухгалтерів та обліковців. Важливість бухгалтерського обліку добре видно з того, як широко застосовуються фінансові коефіцієнти та співвідношення, фінансові прогнози, звіти про джерела і використання фондів, фінансові плани... Аналіз бухгалтерських звітів потрібен для того, щоб постійно керувати ефективністю операцій, найвигодніше вкладати наявні капітали у різноманітні активи, щоб уникнути фінансової скрути і не допустити виходу фінансових проблем з-під контролю [3, 12, 13].

Бухгалтерський облік на нинішньому етапі свого розвитку має забезпечувати широкі потреби оперативного управління власним потенціалом та сприяти ефективному регулюванню розвитку суб'єкта господарювання на мікро- та макрорівні суспільства.

Відповідно, слід пам'ятати, що обліковою одиницею бухгалтерського обліку є активи, зобов'язання (пасиви), власний капітал, яким володіє підприємство і які включаються в діловий оборот.

Досвід країн із розвиненими ринковими відносинами свідчить про те, що важливою складовою механізму управління господарською діяльністю підприємств є вміло сформована облікова політика.

Законом про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні передбачено, що підприємство самостійно визначає власну облікову політику, вибирає форму бухгалтерського обліку

як відповідну систему реєстрів обліку, порядку та способу реєстрації й узагальнення інформації в них з дотриманням єдиних принципів, встановлених Законом, та з врахуванням особливостей власної діяльності і технологій обробки облікових даних [4, 13].

Враховуючи доволі важливу роль бухгалтерського обліку в промисловості, до нього висуваються особливі вимоги, а саме:

- *точність*. Вимогами нормативно-правових актів процесу господарювання в Україні встановлено, що за подання неточної інформації керівник і головний бухгалтер притягаються до відповідальності;
- *своєчасність*. Облік ніколи не може відставати від процесу господарської діяльності, бо він не зможе інформувати про сучасний стан;
- *безперервність*. Облік здійснюється щоденно, безперервно;
- *суцільність*. У бухгалтерському обліку неможливо одні процеси обліковувати (постачання), а інші не обліковувати (реалізація). Облік здійснюється за всіма процесами;
- *документованість*. Кожна господарська операція на підприємстві здійснюється на підставі належно оформленого бухгалтерського документа, який є письмовим свідцтвом про здійснення господарської операції і має в міру потреби юридичну основу;
- *економічність*. Бухгалтерський облік на промисловому підприємстві повинен вестися не за будь-які кошти, а економно;
- *юридична обґрунтованість*. Облік не може відображати законом заборонені операції. Здійснена в бухгалтерії операція мусить бути юридично законною, оформленою належним документом з необхідними підписами чи навіть печаткою [5, 10, 11].

У період переходу до повноцінної ринкової економіки автоматизація бухгалтерського обліку, точність і оперативність інформації є вирішальними факторами успішного розвитку економіки України [6, 108].

Ведення бухгалтерського обліку повинно сприяти можливостям максимального використання лічильної техніки, на сьогодні — комп'ютеризації, або автоматизації робочого місця бухгалтера.

Перехід до сприйняття автоматизованої бухгалтерської інформації потребує і від користувачів відповідної підготовки та розуміння основ відповідних економічних категорій облікової політики.

Елементами методу бухгалтерського обліку є документування, інвентаризація, оцінювання, калькулювання, рахунки, подвійний запис. Це забезпечує сукупність способів відображення господарських операцій бухгалтерського обліку на кожному процесі виробництва промислового підприємства. Крім цього, до елементів бухгалтерського обліку входить баланс і звітність, які забезпечують систему підсумкових показників даних синтетичного обліку промислового підприємства. Вони подають повну, правдиву та неупереджену інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів і капіталу підприємства.

Виходячи із вимог вибору облікової політики, перед управлінським апаратом підприємств галузей промисловості ставляться такі завдання:

- контроль за раціональним використанням матеріальних і трудових ресурсів у процесі господарської діяльності;
- можливість максимального виробництва за мінімальних витрат;
- виявлення максимальних можливостей реалізації продукції;
- виявлення можливих резервів (нові технології, економія енергоносіїв і т. д.);
- своєчасне і повне відображення господарських процесів у бухгалтерських документах;
- своєчасне і достовірне подання звітності.

Важливим для організації облікової політики на промисловому підприємстві є достовірне відображення господарських операцій і своєчасна передача інформації про діяльність його підрозділів та підприємства в цілому зацікавленим користувачам.

Отже, на основі облікової інформації менеджери підприємств можуть приймати поточні рішення щодо цін та вигідності окремих угод, проектів, оцінки та переоцінки майна.

Відповідно, на нашу думку, прийняття рішень слід поділяти за такими критеріями:

- визнання проблем або поставленої цілі;
- виявлення обмежень і критеріїв, що впливають на прийняття рішень;
- виявлення альтернатив та оцінка можливих здобутків чи втрат;
- вибір остаточного рішення.

Слід відмітити, що власників підприємства, постачальників, покупців, кредиторів, податкових органів, акціонерів цікавить багато різної інформації. Інформаційні потреби більшості підприємств приблизно однакові та їх можна згрупувати:

- оперативна економічна інформація — містить відомості, які допомагають проаналізувати чинники, які впливають на об'єкти діяльності та допомагають прийняти рішення за групами параметрів на майбутнє;
- нормативно-довідкова інформація — пов'язує різні види економічної інформації, склад її визначається типом виробництва, номенклатурою і складністю виробів, що випускаються, технологією та організацією виробництва, внутрішньовиробничим розподілом праці, рівнем розвитку внутрішніх господарських зв'язків;
- облікова інформація має загальні риси, принципи і об'єкти, які пов'язані з нормативно-довідковою та оперативною економічною інформаціями.

Отже, економічна облікова інформація є таким видом інформації, який послідовно і повно відображає виробничо-господарську діяльність підприємства.

Керівник підприємства зацікавлений не тільки у деталізованих даних, а й у підсумкових. Варто відмітити, що незалежно від виду інформації, її необхідно підготувати. Облікова інформація допомагає керівникам в управлінні, як оперативному, так і стратегічному, якщо вона взаємоузгоджена з виробничими системами діяльності підприємства.

Отже, отримана в системі бухгалтерського обліку інформація використовується за такими напрямками:

- 1) прийняття обґрунтованих стратегічних та поточних рішень;
- 2) керування потоками платежів по забезпеченню черговості заходів;
- 3) інформаційне підтвердження вартості витрат і доходів за спектром сфер діяльності;
- 4) оперативний контроль по використанню матеріальних ресурсів.

Проаналізувавши місце і роль обліку в інформаційній системі підприємства, доходимо висновку: бухгалтерський фінансовий облік — це ґрунтовно зосереджена самодостатня інформаційна система, основним завданням якої є формування даних для висвітлення показників за обсягами всієї звітності по необхідності запитів, які сприяли б ефективному прийняттю рішень для примноження капіталу підприємства.

Однак, організація обліку на підприємстві неможлива без застосування інформаційних технологій. Інформація в умовах ринкових відносин — це стратегічно важливий ресурс. Вона має бути

корисною, доречною, зрозумілою, своєчасною, об'єктивною, надійною, повною, ефективною. Збирання та систематизація інформації — важлива функція облікової політики підприємства.

Вважаємо, що інформація, яка забезпечила б достовірність показників діяльності підприємства, є добре організована облікова політика. Вона має відображати:

- 1) ідентифікацію та систематизацію даних, накопичення, контроль та передавання інформації за напрямками документообігу;
- 2) систему обліку, яка пов'язана з деталізацією доходів і витрат виробництва;
- 3) економічну систему підприємства за підрозділами діяльності;
- 4) систему обліку, яка забезпечує фінансову та нефінансову інформацію, необхідну для відповідних користувачів.

В історичному аспекті форма бухгалтерського обліку не є постійною (незмінною), вона весь час розвивається і намагається максимально задовольняти вимоги суспільства, своєчасно даючи максимум інформації, потрібної для керівництва господарством і вимог звітності [5, 54].

Метою бухгалтерського фінансового обліку є забезпечення відповідних служб необхідними достовірними даними про господарські процеси, які відбуваються на підприємстві та його фінансовий стан на певну дату. Відповідно, для здійснення своєї діяльності кожне підприємство має ряд необхідних ресурсів — будівлі, споруди, верстати, машини, транспорт, сировину, матеріали, грошові кошти та ін., які утворюються за рахунок певних джерел — статутний, додатковий, резервний капітал та запозичений капітал (позики банків, поточні запозичення постачальників чи інших кредиторів: за податками, за вкладеною працею найманих працівників, які виробляли продукцію, та ін.). Тому бухгалтерський фінансовий облік мусить здійснити контроль за раціональним і доцільним збереженням засобів господарства та джерел їх утворення. Облік має забезпечити інформацію про кількість потрібних промисловому підприємству основних засобів, запасів, готівкових і безготівкових грошових коштів, а також трудового потенціалу.

Метою фінансового обліку промислового підприємства є визначення фінансових результатів і контроль затрачених ресурсів за їх складом.

Відповідно до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку кожне підприємство обирає елементи облікової політики виходячи з міркування економічної ефективності та особливостей

свої діяльності. У примітках розділ “Облікова політика” повинен містити опис оцінок, які були використані при складанні фінансових звітів, а також викладання кожного конкретного аспекту облікової політики відносно кожного суб’єкта обліку [2, 176, 177].

Вважаємо, що підхід виваженості в організації фінансового обліку має бути забезпечений відповідно до встановленої облікової політики за галузями діяльності. Адже це дало б можливість без зайвих додаткових розрахунків відобразити зіставимі дані за показниками діяльності.

Низку показників оперативного обліку передають до вищих організацій приватних власників. Такі показники узагальнюють і включають до складу оперативної звітності, яка слугує для спостереження за відповідними процесами в масштабі приватних підприємств, державних підприємств, окремих галузей і народного господарства України в цілому [6, 9].

Організація бухгалтерського обліку на підприємствах будь-якої сфери економіки матиме істотний вплив на достовірність показників звітності, податкових розрахунків та аналізу критеріїв результативності діяльності підприємств та організацій.

Інформація, що подається у звітності підприємства на основі зосередженої на методології побудови виваженої облікової політики, має бути

зрозумілою і розрахованою на однозначне тлумачення її користувачами за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації.

Отже, інформація, що побудована на основі виважено організованої облікової політики підвищує не тільки якість обліку, а й якість бізнесу підприємства.

Література

1. Арутюнов В. Х., Демченко М. М., Йосипенко С. Л. та ін. Філософія: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: КНЕУ, 2001. — 224 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Горецька Л. Л. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. спеціальності 7.050106 “Облік і аудит”. — Житомир: ПП “Рута”, 2002. — 544 с.
3. Нікбахт Е., Гроппеллі А. Фінанси / Пер. з англ. В. Ф. Овсієнка та В. Я. Мусієнка: — К.: Основи, 1993. — 383 с.
4. Теорія бухгалтерського обліку. Бухгалтерський (фінансовий) облік. Організація бухгалтерського обліку на підприємствах, бухгалтерська звітність: Роздавальний матеріал до вивч. дисц. для студ. екон. спеціальн. денної та заочної форм навчання / Уклад. Л. М. Чернелевський. — К.: УДУХТ, 2001. — 120 с.
5. Пелех С. М., Рожкова Е. М. Бухгалтерський облік: Курс лекцій. — Львів: ЛБІ НБУ, 2006. — 187 с.
6. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: Підруч. — К.: Алерта, 2006. — 1080 с.

Деякі підходи у практичному застосуванні методологічних основ облікової політики підприємств лягли в основу дослідження. Автором висвітлюються основні критерії організації інформаційних методик для прийняття рішень менеджерів з управління бізнесу. Подаються окремі пропозиції щодо поліпшення процесу самоорганізації обліку до вимог користувачів інформації відповідних сторін діяльності підприємства.

Рассмотрено основные подходы практического применения методологических основ учетной политики предприятий. Представлено некоторые направления организации информационных подходов внедрения учетных соглашений по принятию решений менеджеров по управлению бизнесом. Поданы рекомендации улучшения методики самоорганизации учета к требованиям потребителей информации соответствующих сторон деятельности предприятия.

The main approaches of the calculating enterprises' policy methodology bases practical implementation. Some criteria of information approaches implementation of the calculating mutual sequences for to make decisions in business management. The proposals by the calculation self-organization methodology improvement have been made as to the requirements of the information users of the appropriate parties enterprises activity.

Надійшла 3 квітня 2010 р.